

УДК 351:336.7:338.2

А. Є. Никифоров,
д. е. н., професор, професор кафедри національної економіки, та публічного управління,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8480-0870>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.23.269

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТУВАННЯ

A. Nykyforov,
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of National Economy
and Public Administration, Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

MECHANISM FOR STATE REGULATION OF BANKING INVESTMENT

Стаття присвячена дослідженню адекватності механізму державного регулювання банківського інвестування сучасним викликам воєнного стану в Україні і післявоєнного відновлення економіки. На основі критичного огляду "Основних принципів ефективного банківського нагляду" розроблених і рекомендованих Базельський комітет з банківського нагляду зроблено висновок про їх ефективність в умовах сталого розвитку економіки, достатності кредитних ресурсів банківської системи і стабільності її функціонування. Аргументовано рекомендацію про необхідність корекції ліберальної парадигми державного регулювання банківського інвестування в сучасних умовах України. Відповідно, запропоновано внесення змін до стратегії макропруденційної політики Національного банку України.

Мета статті — обґрунтування пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання банківського інвестування в умовах необхідної концентрації фінансових ресурсів для реалізації реальних інвестиційних проектів відновлення економіки. Методологічно, дослідження спирається на аналіз динаміки основних показників банківської системи України, зокрема, інвестиційної діяльності комерційних банків щодо обґрунтованості висновків про необхідність корекції механізму державного регулювання банківського інвестування. На основі принципів системного підходу запропоновано декілька зрізів типології регуляторних інструментів, які застосовані у класифікаціях інструментарію як підсистеми механізму державного регулювання банківського інвестування.

Ключовим науковим результатом є системна класифікація інструментів державного регулювання банківського інвестування за видами (адміністративні, економічні, методичні) та ознаками: методу дії, характеру дії, адекватності, форми дії та особливостей. У статті конкретизовано напрями державного регулювання банківського інвестування з наголосом на необхідність впровадження у практику банківського кредитування методичного і нормативного забезпечення обґрунтувань економічної ефективності реальних інвестиційних проектів.

Практична значущість роботи полягає у сформульованих рекомендаціях для Національного банку України стосовно необхідності корекції механізму державного регулювання банківського інвестування та комерційним банкам щодо застосування методики визначення економічної ефективності інвестицій.

The article is devoted to the study of the adequacy of the mechanism of state regulation of banking investment to the modern challenges of martial law in Ukraine and post-war economic recovery. Based on a critical review of the "Core Principles of Effective Banking Supervision" developed and recommended by the Basel Committee on Banking Supervision, a conclusion was drawn about their effectiveness in the context of sustainable economic development, the adequacy of credit resources of the banking system, and the stability of its functioning. The recommendation on the need to correct the liberal paradigm of state regulation of banking investment in modern conditions of Ukraine is argued. Accordingly, changes are proposed to the macroprudential policy strategy of the National Bank of Ukraine.

The purpose of the article is to substantiate proposals for improving the mechanisms of state regulation of banking investment in conditions of the necessary concentration of financial resources for the implementation of real investment projects for economic recovery. Methodologically, the study is based on an analysis of the dynamics of the main indicators of the banking system of Ukraine, in particular, the investment activity of commercial banks regarding the validity of the conclusions about the need to correct the mechanism of state regulation of banking investment. Based on the principles of a systems approach, several sections of the typology of regulatory instruments are proposed, which are used in the classification of the toolkit as a subsystem of the mechanism of state regulation of banking investment.

The key scientific result is a systematic classification of instruments of state regulation of banking investment by types (administrative, economic, methodological) and features: method of action, nature of action, adequacy, form of action, and features. The article specifies the directions of state regulation of banking investment with an emphasis on the need to introduce methodological and regulatory support for substantiating the economic efficiency of real investment projects into the practice of bank lending.

The practical significance of the work lies in the formulated recommendations for the National Bank of Ukraine regarding the need to correct the mechanism of state regulation of banking investment and for commercial banks regarding the application of the methodology for determining the economic efficiency of investments.

Ключові слова: державне регулювання, банківські інвестиції, методи та інструменти, ефективність інвестицій.

Key words: state regulation, bank investments, methods and tools, investment efficiency.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Необхідною умовою реалістичного формування і виконання планів післявоєнного відновлення України є мобілізація фінансових ресурсів та їх концентрація для реалізації масштабних інвестиційно-інноваційних проєктів. Хочемо ми цього або ні, ми маємо погодитися на збільшення ролі держави в управлінні цими процесами, зокрема, на корекцію державного регулювання банківського інвестування у напрямі кредитування реальних інвестиційних проєктів.

У багатьох публікаціях присвячених проблематиці післявоєнного відновлення економіки України наводиться теза про те, що основним джерелом (фінансовим і матеріальним) мають стати закордонні гранти і поставки. При цьому згадується приклад Плану Маршала для Західної Німеччини в 1948—1953 рр., у якому близько 91% допомоги США надавалося на грантових умовах, та плану пост конфліктної реконструкції Боснії і Герцеговини у 1996—2004 рр., що передбачав надходження

близько 82% міжнародної допомоги через грантове фінансування. Слід звернути увагу, що, на нашу думку, План Маршала, попри все його значення, був для Німеччини не єдиним джерелом ресурсів для відновлення економіки. Основне його значення полягало в тому, що він передбачав передачу німецьким підприємствам сучасних на той момент технологій, які виводили промисловість Німеччини на рівень світової конкурентоспроможності. Що ж стосується джерел фінансування післявоєнного відновлення економіки цієї країни, то близько 70% ресурсів формувалися за рахунок внутрішніх джерел. Приклад економіка Боснії і Герцеговини хоча і є показовим, але слід зауважити, що економіка України має значно більший масштаб, ніж економіка цих країн.

В науковій літературі опублікована значна кількість статей, присвячених державному регулюванню банківського інвестування. Проте, у більшості з них ця проблематика розглядається досить вузько — у напрямі встановлення моніторингу Національним банком України (НБУ) економічних нормативів і лімітів. Концепція регулювання банківського інвестування, що реалізується

Таблиця 1. Кількість діючих банків в Україні (на кінець року)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025*
Кількість діючих банків:	180	163	117	96	82	77	75	74	71	67	63	61	60
з них: з іноземним капіталом	49	51	41	38	38	37	35	33	33	30	27	26	26
у т. ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18	23	23	23	23	22	19	19	19

* 2025 рік — станом на 01.09.2025

Джерело: складено за [14].

в Україні, ґрунтується на теоретичних положеннях ліберального підходу до державного регулювання, рекомендованого Базельським комітетом з питань банківського нагляду [1]. Слід зауважити, що ці нормативи отримали в практиці банківського регулювання назву — пруденційні нормативи¹. В Україні ці нормативи і обмеження є обов'язковими для виконання комерційними банками і об'єднуються у чотири групи: нормативи капіталу; нормативи ліквідності; нормативи і ліміти кредитного ризику; нормативи інвестування [2]. За дотриманням встановлених нормативів ННБУ здійснює оперативний моніторинг і щомісячний контроль.

Будь яка економічна теорія, у тому числі і теорія ліберального управління банківським інвестуванням, стає затребуваною на практиці, якщо вона є адекватною об'єктивним економічним умовам певного періоду часу. Це стосується і поглядів П. Прудона, адже економіка Франції, яка належала і належить до кола економік провідних індустріальних країн, у тому числі її банківська сфера, потребувала мінімального втручання держави.

Аналіз світової практики державного регулювання банківського інвестування та вітчизняних і зарубіжних публікацій з означеної проблематики дає змогу зробити висновок про застосування більш широкого спектру регулятивних інструментів. Зокрема, це особливо помітно проявляється в періоди світових економічних криз, нестабільності курсу національної валюти, банкрутству крупних банків, для ліквідації наслідків стихійних лих, введення надзвичайного, а тим більше воєнного стану в країні тощо. У цих ситуаціях пруденційний інструментарій банківського регулювання у більшому ступені, ніж це характерно в стабільні періоди, доповнюється адміністративними і рекомендаційними заходами.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Фахові публікації з проблематики державного регулювання банківського інвестування можна поділити на декілька напрямів. До першого напрямку слід віднести рекомендації Світового банку і Базельського комітету, які не мають обов'язкового характеру, а стають обов'язковими у наслідок прийняття рішень урядами і центральними банками країн. Ці рекомендації враховуються в більшості держав-членів при розробці законів і нормативно правових актів. Вони також запроваджені більше ніж у 100 країнах Світу. В Європейському союзі вони також застосовуються для взаємної інтеграції держав-членів Союзу. До іншого напрямку доцільно, на наш

погляд, віднести праці українських дослідників: Примоски Л. О. [3], Грищук А. М. [4], Брежнєвої-Єрмоленко О.В. і Золотарьова О.В. [5], Тимошенко М. В. [6], в яких розглядаються теоретичні основи інвестиційної діяльності банків. Окремо слід виділити напрям досліджень, присвячений проблематиці регулювання діяльності банків на ринку цінних паперів, зокрема, праці Жердецької Л.В. [7], Черкасової С. В. [8], Фролова Д. С. [9]. Розробки механізмів державного регулювання банківського інвестування висвітлюються в публікаціях Ніконенко У. М. [10], Онікієнко С. В. [11], Пугача А. М. і Демчука Н. І. [12], Пшика Б. І. [13] та інших. Проте, особливості функціонування цих механізмів в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення економіки поки що не знайшли необхідної уваги і достатнього наукового опрацювання та висвітлення у фаховій літературі.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є обґрунтування пропозицій щодо удосконалення механізмів державного регулювання банківського інвестування в умовах необхідної концентрації фінансових ресурсів на реалізацію реальних інвестиційних проектів відновлення економіки. Для досягнення цієї мети у роботі вирішуються такі завдання: обґрунтування необхідності корекції державної політики регулювання банківської сфери, у тому числі, банківського інвестування; аналіз основних тенденцій розвитку банківського інвестування і виявлення чинників, що їх обумовили; розроблення рекомендації щодо уточнення парадигми державного регулювання банківського інвестування; класифікація інструментарію державного регулювання в означеній сфері і розроблення рекомендацій його практичного застосування.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Оцінку результативності функціонування механізму державного регулювання банківського інвестування можна дати лише спираючись на аналіз фактичних даних діяльності банківського сектору України. Спочатку звернемось аналізу до аналізу основних тенденцій і перспектив розвитку банківського сектору та інвестиційної діяльності банків в Україні.

У першу чергу слід відмітити, що кількість діючих банків в Україні протягом 2014 — 2025 років скоротилася (табл. 1).

¹ На честь французького філософа і економіста середини XIX століття П'єра Жозефа Прудона, який в своїх наукових працях обстоював ліберально-анархістські підходи до державного управління економікою.

Таблиця 2. Сукупний регулятивний капітал комерційних банків України (на кінець року)

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Регулятивний капітал, млрд грн (у номінальних цінах)	126,1	150,3	182,3	211,7	211,1	258,3
Приріст регулятивного капіталу, млрд грн(у номінальних цінах, до попереднього року)	...	+24,2	+32,0	+29,4	-0,6	+47,2
Індекс зростання регулятивного капіталу, % до попереднього року (у номінальних цінах)	100	119,2	121,3	116,1	99,7	122,4
Індекс зростання регулятивного капіталу, % до 2018 р. (у номінальних цінах)	100	119,2	144,6	167,9	167,4	204,8
Індекс-дефлятор до попереднього року	...	108,2	110,3	124,8	134,9	122,5
Індекс-дефлятор до базового 2018 року (одиниць)	...	1,082	1,193	1,489	2,009	2,461
Регулятивний капітал, млрд грн (у порівняльних цінах)	126,1	138,9	152,8	142,2	105,1	104,9
Приріст регулятивного капіталу, млрд грн(у порівняльних цінах, до попереднього року)	...	+12,8	+13,9	-10,6	-37,1	-0,2
Індекс зростання регулятивного капіталу, % до 2018 р.	100	110,2	121,2	112,8	83,3	83,2

Джерело: складено за [14, 15, 16].

Таблиця 3. Структура капітальних інвестицій в Україні за джерелами фінансування

	2015	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Усього	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
у тому числі за рахунок							
коштів державного бюджету	2,5	3,9	4,9	8,7	9,2	9,4	9,9
коштів місцевих бюджетів	5,2	8,7	9,1	10,4	8,4	4,6	7,2
власних коштів підприємств та організацій	67,5	70,8	65,4	66,5	68,6	72,8	72,3
кредитів банків та інших позик	7,6	7,8	10,8	6,7	5,0	4,2	2,9
коштів інвесторів-нерезидентів	3,0	0,3	0,7	0,4	0,1	0,0	0,1
коштів населення на будівництво житла	11,7	6,0	5,2	4,9	5,4	6,4	5,5
інших джерел фінансування	2,5	2,5	3,9	2,4	3,3	2,6	2,1

Джерело: складено за [17].

Так, за даними НБУ станом на кінець 2013 р. функціонувало 180 комерційних банків, з них 49 були з іноземним капіталом, тому числі зі 100% іноземним капіталом 19 банків. У наслідок підвищення НБУ вимог до суми капіталу комерційних банків і посилення конкуренції на ринку банківських послуг кількість діючих комерційних банків демонструє стійку тенденцію до скорочення. На 01 вересня 2025 р. в Україні налічувалося 60 діючих банків. Дрібні банки уходили з ринку. Така саме тенденція простежується і відносно банків з часткою іноземного капіталу у статутних фондах. Їх кількість скоротилася за цей період із 49 до 26 банків. При цьому на ринку банківських послуг залишилися незмінною кількість банків зі 100% іноземним капіталом.

Важливим показником інвестиційного ресурсу комерційних банків є їх регулятивний капітал². Мінімальний його розмір становить 200 млн грн. До його складу входять статутний капітал, резерви, прибуток, а також емісійні різниці, та інші внески.

Проведені нами розрахунки показників динаміки регулятивного капіталу українських банків показують,

що його сума протягом 2019—2023 років у номінальних цінах зросла більше, як у 2 рази (204,8%). При цьому найбільше зростання відбувалося у 2020 (на 21,3%) та 2023 роках (на 22,4%), що є наслідком підвищення Національним банком вимог щодо капіталу комерційних банків. У 2024 р. сукупний регулятивний капітал банків скоротився порівняно з 2023 р. на 13 млрд. грн і склав 245 млрд. грн. Разом з тим, перерахунок сукупного регулятивного капіталу банків відповідно до індексів-дефляторів за період 2019—2023 років свідчить про нестійку тенденцію динаміки капіталу. Так, протягом 2019—2020 років сукупний регулятивний капітал банків у порівняльних цінах базового 2018 р. зростав, й доволі високим темпом — більше як на 10% у рік, тоді як починаючи з 2021 року темп його зростання був недостатнім, щоб компенсувати інфляцію у ці роки. У наслідок цього інвестиційний ресурс комерційних банків скоротився. Порівняно з 2020 роком у 2023 році він скоротився майже у 1,5 рази.

Слід також звернути увагу на незначний розмір сукупного регулятивного капіталу українських банків у порівнянні із зарубіжними банками. У перерахунку в євро за офіційним курсом НБУ на 1 січня 2024 р. (41,996 грн за 1 євро) розмір сукупного регулятивного капіталу українських банків дорівнював 6,15 млрд. євро, що приблизно дорівнює капіталу середнього європейського банку. Очевидно, це недостатній розмір інвестиційного ресурсу для реалізації масштабних інвестиційних проєктів.

Аналіз динаміки кількості діючих банків в Україні та їх регулятивного капіталу вказує на те, що, враховуючи потреби у розвитку оборонно-промислового комплексу України та післявоєнного відновлення економіки, НБУ слід підвищити вимоги для зростання регулятивного капіталу банків.

Недостатній розмір регулятивного капіталу банків є, на наш погляд, одним з чинників незначної їх частки у структурі капітальних інвестицій в Україні (табл. 3). Так, за останніми опублікованими на момент нашого дослідження даними Державної служби статистики України за 2023 р. частка кредитів банків та інших позик починаючи з 2020 р. мала стійку тенденцію до зниження від 10,8% у 2019 р. до 2,9% у 2023 р. При цьому кошти державного бюджету у 2023 р. становили 9,9%, а найбільша частка інвестицій (72,3%) здійснювалася за рахунок власних коштів підприємств та організацій.

Комерційні банки по суті є приватними суб'єктами господарювання на ринку фінансових послуг. Отже вони керуються метою отримання максимального прибутку на капітал при як найменших ризиках. Умови функціо-

² Регулятивний капітал — це сума основного (1-го рівня) та додаткового (2-го рівня) капіталу банків в Україні, що використовується для забезпечення їх фінансової стійкості. Регулятивний капітал, а точніше - його сума та структура, підлягають щомісячному моніторингу Національним банком України.

нування банківської системи, створені в Україні, надають таку можливість. Разом з тим реальні інвестиційні, значною частиною яких є капітальні інвестиції, мають більший ступінь ризику порівняно з поточними банківськими операціями і споживчим кредитуванням населення і малого бізнесу під здійснення торгівельних операцій.

У структурі доходів банків України процентні доходи за даними НБУ становлять у 2025 р. близько 70%. Нажаль, НБУ не наводить в офіційній статистиці структуру процентних доходів. Проте, аналіз інвестиційної діяльності ряду системних банків України показує, що переважну частину процентних доходів становлять доходи від споживчого кредитування населення через кредитні картки і малого бізнесу під здійснення торгівельних операцій. Важливо відмітити, що ці операції здійснюються банками без розрахунків економічної ефективності. Індикаторами дозволу цих операцій є дані про доходи клієнта та його кредитну історію. По цих операціях банками встановлюються досить високі процентні ставки. Так, максимальні ставки по депозитах нині становлять 17% річних при сумі депозиту більше 10 млн грн і терміні депозиту 2 роки, середні ставки для фізичних осіб за даними агенції "Tomson Reuters" становлять 13% річних [18]. При менших сумах депозиту і менших строках процентні ставки по них коливаються від 10% до 12% річних, або від 0,8% до 1% у місяць (при застосуванні методики підрахунку за простими процентами). Слід відмітити, що більшість потенційних вкладників на депозити мають вільні фінансові ресурси в сумі менше 1 млн грн і на термін до 6 місяців. У той же час, процентні ставки по кредитах, зокрема, через кредитні картки, становлять 60% річних, а при максимальному строку кредитування у 20 місяців проценти за весь період дорівнюють 100%. Отже, процентна ставка по споживчих кредитах є як мінімум у 6 разів більшою від процентної ставки по депозитах.

При цьому слід відмітити, що НБУ не проводить моніторингу ставок по депозитах комерційних банків. Стосовно цих ставок рекомендовано комерційним банкам проводити внутрішній депозитний моніторинг. Наслідком такої ліберальної політики НБУ є незначна частка банківського інвестування реальних інвестиційних проектів.

До групи процентних доходів також належать доходи отримані від розміщення капіталу банку на депозитах, у цінних паперах або на рахунках в інших фінансових установах, але їх частка в моніторингу НБУ окремо не виділяється. Суттєвою часткою доходів банків є комісійні доходи, до яких належать комісійні за перекази коштів, обслуговування рахунків тощо. Часка цих доходів за даними моніторингу НБУ становить понад 20% [20].

Ефективність банківської депозитної політики можна простежити, якщо порівняти середні процентні ставки по депозитах з індексами інфляції (табл. 4). Порівняння цих показників слід виконати методом перерахунку їх в однаковий масштаб одиниць виміру. Як свідчать дані табл. 4 індекси інфляції та індекси середніх процентних ставок по депозитах мали відмінну динаміку щорічних величин. Для їх порівняння розрахуємо величини відповідних індексів за більш тривалий період (у нашому дос-

Таблиця 4. Індекси споживчих цін (індекси інфляції) в Україні

	Індекси інфляції, %	Індекси інфляції, одиниць	Середні процентні ставки по депозитах за рік, %	Індекси середніх процентних ставок по депозитах за рік, одиниць
2021	110,0	1,100	10	1,100
2022	126,6	1,266	9,5	109,5
2023	105,1	1,051	11	111,0
2024	112,0	1,120	12	112,0
2025	110,0*	1,100	13*	113,0

*Очікувані дані 2025 р.
Джерело: складено за [19].

лідженні за період 2021—2025 років) використовуючи метод складних процентів.

Розрахунки показують, що індекс інфляції за 2021—2025 рр. становив 180,3% ($1,100 \times 1,266 \times 1,051 \times 1,120 \times 1,100 = 1,803$ одиниці). У той же час індекс середніх процентних ставок по депозитах становив 169,2% ($1,100 \times 1,095 \times 1,110 \times 1,120 \times 1,130 = 1,692$ одиниці). Отже індекс інфляції за період 2021 — 2025 рр. є більшим від індексу середніх процентних ставок по депозитах за той самий період. З цього правомірно зробити висновок, що комерційні банки, отримуючи гроші за депозитними угодами у тривалому періоді, навіть не компенсують їх знецінення у наслідок інфляції. Одночасно за рахунок високих ставок по кредитах банки отримують прибуток. Це є вагомим аргументом про те, що державна ліберальна політика регулювання депозитних і кредитних операцій, яка проводиться НБУ, не є ефективною з точки зору забезпечення інтересів широких верств населення і малого бізнесу, вона є вигідною лише для комерційних банків.

Розширення інструментарію державного регулювання банківського інвестування є цілком закономірним відповідно до вимог і умов воєнного стану в Україні та післявоєнного відновлення економіки. З точки зору методології державного управління, економічної науки, теорії та практики банківського регулювання запропонована корекція механізму державного регулювання банківського інвестування є доцільним, адже весь інструментарій державного регулювання банківської сфери, й зокрема, банківського інвестування, є складною системою, у який застосування того, чи іншого інструменту має широкий спектр впливу на об'єкти управління. При цьому, як правило, розширюється сфера застосування рекомендаційних інструментів методичного характеру, таких як рекомендовані значення аналітичних показників, зокрема, внутрішньої норми прибутку інвестиційних проектів, методик розрахунку індикаторів економічної ефективності інвестицій, оптимізації портфелю цінних паперів тощо.

У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану, в той самий день 24 лютого 2022 року, Правлінням НБУ була прийнята Постанова "Про роботу банківської системи в період запровадження воєнного стану", якою визначено розширення спектру застосування інструментів банківського регулювання. У контексті цієї Постанови важливого значення набуває корекція концепції банківського регулювання у напрямі забезпечення інве-

Рис. 1. Ознаки класифікації інструментів державного регулювання банківського інвестування

стування в реальні об'єкти воєнно-промислового комплексу та післявоєнного відновлення національної економіки. В цьому контексті важливого значення набуває класифікація інструментів державного регулювання банківського інвестування, яка б дала змогу визначити сфери їх застосування і розробити відповідні методичні рекомендації.

Системний підхід до класифікації інструментів державного регулювання банківського інвестування, на нашу думку, передбачає запровадження "категоріального ряду" — ланцюга взаємопов'язаних понять різного рівня, які утворюють певну логічну структуру. Стосовно інвестиційної діяльності банків цей ряд буде мати наступний вид: потреби — інтереси — цілі — стратегія — пріоритети — напрями — методи — інструменти — засоби.

Основними напрямками державного регулювання інвестиційної діяльності комерційних банків є:

- законодавче та нормативно-правове забезпечення: розроблення та прийняття законів і нормативних актів щодо банківської діяльності, включаючи нормативні методи управління інвестиційною діяльністю та ризиками;

- реєстрація та ліцензування, яка полягає у наданні дозволу на здійснення певних видів банківської діяльності та інвестицій, що вимагає від банків дотримання визначених Національним банком України (НБУ) стандартів безпеки та фінансової стійкості;

- нагляд і контроль, як регуляторні повноваження НБУ, передбачає здійснення постійного моніторингу діяльності банків, у тому числі, перевірку відповідності інвестиційних операцій комерційних банків встановленим нормам;

- рефінансування комерційних банків яке передбачає визначення обсягів рефінансування, процентної (облікової ставки), проведення торгів кредитними ресурсами;

- встановлення вимог до капіталу: мінімальних вимог до розміру і структури капіталу банків для забезпечення їхньої здатності покривати потенційні збитки від інвестиційної діяльності;

- управління ризиками, яке вимагає від банків розробки та впровадження ефективних систем управління інвестиційними ризиками для запобігання надмірному ризику та забезпечення стабільності та подолання можливих негативних наслідків окремих інвестиційних проектів;

- обмеження інвестиційної діяльності, що передбачає встановлення меж на види активів, у які можуть інвестувати банки, а також на частку інвестицій у певні ризиковані активи;

- забезпечення фінансової стабільності, яке полягає у захисті банківської системи від надмірних ризиків та забезпечення її стабільної роботи;

— захист прав вкладників, який гарантує збереження коштів вкладників шляхом запобігання збитковим, низько рентабельним або неетичним інвестиційним операціям банків;

- підтримка економічного розвитку шляхом спрямування інвестиційних потоків у реальний сектор економіки, стимулювання росту та створення сприятливого інвестиційного клімату;

- запобігання незаконним діям за допомогою контролю за дотриманням банківського законодавства та боротьби з фінансовими злочинами.

Класифікацію інструментів державного регулювання банківського інвестування доцільно проводити за ознаками наведеними на рисунку 1.

Ознака класифікації "методи дії" дає можливість диференціювати інструментарій державного регулювання банківського інвестування наступним чином. До адміністративного регулювання належать: реєстрація банків, ліцензування діяльності банків, встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків, застосування адміністративних санкцій, застосування фінансових санкцій, нагляд за діяльністю банків, надання рекомендацій щодо діяльності банків. До економічного регулювання можна віднести: встановлення економічних нормативів, встановлення нормативів обов'язкового резервування, встановлення норм відрахувань до резервів на покриття втрат за активними операціями, визначення процентної політики, рефінансування банків, регулювання кореспондентських відносин, управління золотовалютними резервами, регулювання діяльності на відкритому ринку, регулювання імпорту та експорту капіталу. Методичне регулювання охоплює обов'язкові інструменти: методика розрахунку економічних нормативів Н1 — Н12, методики розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR), коефіцієнта чистого стабільного фінансування (NSFR), коефіцієнта лівереджу LR (введений з 1 вересня 2025). Також, на нашу думку, в

цю групу слід включити інструменти рекомендаційного характеру: рекомендації щодо оптимізації портфелю цінних паперів, методичні рекомендації визначення економічної ефективності інвестицій, нормативи економічної ефективності інвестицій.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Корекція механізму державного регулювання банківського інвестування продиктована необхідністю переорієнтації банків на кредитування великих інвестиційних проектів і необхідної для цього мобілізації та концентрації фінансових ресурсів в умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення економіки України. Проведене дослідження динаміки основних показників банківського інвестування підтверджує актуальність і практичну доцільність розширення ліберальної концепції банківського регулювання у напрямках орієнтації комерційних банків на кредитування великих інвестиційних проектів та доповнення макропруденційної політики Національного банку комплексом методичного інструментарію визначення економічної ефективності інвестицій.

Виділено п'ять ознак класифікації інструментів державного регулювання банківського інвестування, які дають змогу диференціювати цей інструментарій за ефективністю в умовах конкретних інвестиційних проектів.

Отже, удосконалення державного регулювання банківського інвестування доцільно здійснювати у наступних напрямках із застосуванням відповідних інструментів: — підвищення оперативності та ефективності моніторингу НБУ діяльності комерційних банків, у тому числі з окремим виділенням аналізу інвестиційної діяльності комерційних банків; — посилення контролю НБУ за дотриманням комерційними банками встановлених економічних нормативів і лімітів; — розробка і апробація методичних рекомендацій з оптимізації інвестиційного портфелю банків, методичних рекомендацій з визначення економічної ефективності інвестицій; — впровадження рекомендаційних нормативів економічної ефективності інвестицій.

Перспективою подальших досліджень можуть бути наукові розвідки застосування комерційними банками штучного інтелекту для визначення економічної ефективності інвестицій і прийняття рішень стосовно видачі інвестиційних кредитів. Цікавим також напрямом є алгоритмізація процедур визначення економічної ефективності інвестицій та обґрунтування методики, емпіричні розрахунки і запровадження нормативу економічної ефективності інвестицій.

Література:

1. Базельський комітет з банківського нагляду. Основні принципи ефективного банківського нагляду. Базель: Банк міжнародних розрахунків, 2024. 81 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking_supervision-April_2024_ua.pdf?v=7 (дата звернення: 01.11.2025).
2. Стратегія макропруденційної політики. Київ: Національний банк України, 2024. 28 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Macroeconomic_Policy_Strategy-ukr.pdf?v=7 (дата звернення: 01.11.2025).

bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-makroprudentsiynoyi-politiki-natsionalnogo-banku-ukrayini (дата звернення: 01.11.2025).

3. Примостка Л. О. Роль банків в акумулюванні інвестиційних ресурсів. Фінансово-кредитний механізм активізації інвестиційного процесу: зб. тез II Міжнар. наук.-практ. конф., 3 листоп. 2011 р. К: КНЕУ, 2011. С. 416-418.

4. Гришук А. М., Шарко А. Р. Теоретичні основи інвестиційної діяльності банків. Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23 (10). С. 190—195. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvntlu_2013_23_10_33 (дата звернення: 01.11.2025).

5. Брежнєва-Єрмоленко О. В., Золотарьова О. В. Москаленко К. О. Детермінанти інвестиційної діяльності комерційних банків. Економіка і суспільство. 2018. Вип. 19. С. 948—954. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/142.pdf (дата звернення: 01.11.2025).

6. Тимошенко М. В. Банківське регулювання в сучасних умовах. Економіка і суспільство. 2024. Вип. 68. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5015> (дата звернення: 01.11.2025).

7. Жердецька Л. В. Оцінка ефективності інвестиційної діяльності банків України на фондовому ринку. Науковий вісник ОНЕУ. 2021. №9-10 (286 — 287). С. 11—17. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/286-287/page.php?id=abstract/ukr/11-17> (дата звернення: 01.11.2025).

8. Черкасова С. В. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. Економіка і суспільство. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2633> (дата звернення: 01.11.2025).

9. Фролов Д. С. Діяльність банківських установ на фондовому ринку України. Актуальні проблеми економіки. 2024. № 12 (282). URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/12/12.24._topic_Denys-Frolov-113-121.pdf (дата звернення: 01.11.2025).

10. Медінська Т. В., Руцишин Н. М., Ніконенко У. М. Податкове регулювання інвестиційної діяльності банків України. Бізнес Інформ. 2020. № 11. URL: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-316-324> (дата звернення: 01.11.2025).

11. Онікієнко С. В. Регулювання інвестиційної діяльності банку. Монографія. К.: КНЕУ, 2013. 264 с.

12. Пугач А. М. Демчук Н. І. Державне регулювання банківського сектору в умовах економічної кризи. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2018. Вип. 22, частина 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevscg_2018_22%283%29__11 (дата звернення: 01.11.2025).

13. Пшик Б. І., Печенко О. О. Актуальні проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 2. С. 24—32. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_2_5 (дата звернення: 01.11.2025).

14. Національний банк України. Офіційний портал. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.11.2025).

15. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Київ: Державна служба статистики України, 2024. С. 87. URL: <https://stat.gov.ua/publications/annual-statistical-review-ukraine-2023> (дата звернення: 01.11.2025).

https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (дата звернення: 01.11.2025).

16. За даними штучного інтелекту AI Overview Google (2023 рік) URL:<https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B8&oq=&aqs=chrome.4.35i39i362i512i65012j35i39i362j46i39i362i512i650j3-5i39i362i4.5826963j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (дата звернення: 01.11.2025).

17. Статистичний щорічник України за 2023 рік. Київ: Державна служба статистики України. 2024. С. 179. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (дата звернення: 01.11.2025).

18. "Tomson Reuters" URL: <https://www.thomson-reuters.com/en> (дата звернення: 01.11.2025).

19. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. Індекс інфляції в Україні 2025. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (дата звернення: 01.11.2025).

20. Національний банк України. Офіційний портал. Наглядова статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 01.11.2025).

References:

1. Basel Committee on Banking Supervision (2024), "Core Principles for Effective Banking Supervision", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Core_Principles_for_effective_banking-supervision-April_2024_ua.pdf?v=7 (Accessed: 01Nov 2025).

2. National Bank of Ukraine (2024), "Macroprudential policy strategy", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-makroprudentsiynoyi-politiki-natsionalnogo-banku-ukrayini> (Accessed: 01Nov 2025).

3. Prymostka, L. O. (2011), "The role of banks in the accumulation of investment resources", *Finansovo-kredytnyy mekhanizm aktyvizatsiyi investytsiynoho protsesu: zb. tez II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 3 lystop. 2011 r., [Financial and credit mechanism for activating the investment process: collection of theses of the II International Scientific and Practical Conference, November 3, 2011], Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine, pp. 416—418.

4. Hryshchuk, A. M., and Sharko A. R. (2013), "Theoretical foundations of investment activities of banks", *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 23. 10, pp. 190—195, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnltu_2013_23.10_33 (Accessed: 01Nov 2025).

5. Brezhnieva-Yermolenko, O. V., Zolotar'ova, O. V. and Moskalenko K. O. (2018), "Determinants of investment activity of commercial banks", *Yekonomika i suspil'stvo*, vol. 19, pp. 948—954, available at: https://economyandsociety.in.ua/journals/19_ukr/142.pdf (Accessed: 01Nov 2025).

6. Tymoshenko, M. V. (2024), "Banking regulation in modern conditions", *Yekonomika i suspil'stvo*, vol. 68, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5015> (Accessed: 01Nov 2025).

7. Zherdets'ka, L. V. (2021), "Assessment of the effectiveness of investment activities of Ukrainian banks in the stock market", *Naukovy visnyk ONEU*, vol. 9-10 (286 —

287), pp. 11—17, available at: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/286-287/page.php?id=abstract/ukr/11-17> (Accessed: 01Nov 2025).

8. Cherkasova, S. V. (2023), "Regulation of bank activities in the domestic securities market", *Yekonomika i suspil'stvo*, vol. 52, available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2633> (Accessed: 01Nov 2025).

9. Frolov, D. S. (2024), "Activities of banking institutions on the stock market of Ukraine", *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 12 (282), available at: https://economics.net/wp-content/uploads/2024/12/12.24._topic_Denys-Frolov-113-121.pdf (Accessed: 01Nov 2025).

10. Medyn's'ka, T. V., Ruschys'hyn N. M., and Nikonenko, U. M. (2020), "Tax regulation of investment activities of banks in Ukraine", *Biznes Inform*, vol. 11, available at: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-11-316-324> (Accessed: 01Nov 2025).

11. Onikiyenko, S. V. (2013), *Rehulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti banku*. [Regulation of investment activity of the bank]. KNEU, Kyiv, Ukraine.

12. Puhach, A. M., and Demchuk, N. I. (2018), "State regulation of the banking sector in the context of the economic crisis", *Naukovy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu*, vol. 22, no. 3, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2018_22%-283%29__11 (Accessed: 01Nov 2025).

13. Pshyk, B. I., and Pechenko O. O. (2014), "Current problems of development of banking investment activity in Ukraine", *Finansovo-kredytna diyal'nist': problemy teorii ta praktyky*, vol. 2, pp. 24-32, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_2_5 (Accessed: 01Nov 2025).

14. National Bank of Ukraine. (2025). "Supervisory statistics", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed: 01Nov 2025).

15. State Statistics Service of Ukraine (2024) "Statistical Yearbook of Ukraine for 2023", available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (Accessed: 01Nov 2025).

16. According to Google's AI Overview (2023), "Average rates on commercial bank deposits in Ukraine", available at: <https://www.google.com/search?q=%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B8&oq=&aqs=chrome.4.35i39i362i512i65012j35i39i362j46i3-9i362i512i650j35i39i362i4.5826963j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8> (Accessed: 01Nov 2025).

17. State Statistics Service of Ukraine (2024), "Statistical Yearbook of Ukraine for 2023", available at: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm (Accessed: 01Nov 2025).

18. Tomson Reuters (2025), "Average rates on commercial bank deposits in Ukraine", available at: <https://www.thomsonreuters.com/en> (Accessed: 01Nov 2025).

19. Ministry of Finance of Ukraine (2025), "Inflation index in Ukraine 2025", available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/> (Accessed: 01Nov 2025).

20. National Bank of Ukraine (2025), "Structure of commercial banks' income", available at: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (Accessed: 01Nov 2025).

Стаття надійшла до редакції 25.11.2025 р.